

УДК – 37.03 : 159.923 : 372

Самооцінка, її структура і функції в особистісному розвитку.

Павло Дячук

Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини
м. Умань

Виявлення самооцінки, як вміння об'єктивно оцінювати особливості особистості і її діяльності є доволі складною проблемою.

Аналіз наукових робіт вказує, що зміст поняття “самооцінка” в розумінні деяких авторів багато в чому співпадає. В більшості досліджень самооцінка представлена як особлива область психічного, як центральна область “Я”, з якою ототожнює себе особистість. Самооцінка пов'язується з рівнем домагання і включається у структуру потреб людини. Це саморегуляція, яка визначає напрямок і рівень активності людини, його відношення до світу, людей, самого себе і, в кінцевому результаті, вершина його досягнення (Л. Хьелл , Д. Зиглер).

Можна виділити декілька аспектів аналізу самооцінки, а саме розглянемо історико-філософський і психологічний.

Історико-філософський аспект.

Людське “Я” – явище історичне. Усі поняття і терміни, якими людина себе визначає, як і критерії її самооцінки відповідають конкретній культурі. Можна сказати, що поняття “самооцінка” є варіантом уявлень про людину, властивих даній культурі (І. Кон).

Поява поняття “самооцінка” бере свій початок далеко в минулому, в античності. Багато філософів і істориків стверджують, що якраз у Греції людина вперше почала відкривати свій внутрішній світ.

Виходячи з проведеного аналізу можна сказати, що у Декарта самооцінка – абстрактний суб'єкт пізнання; у Локка – внутрішнє почуття; у Юма – сукупність змінюючих один одного самовідчуттів; у Фіхте – загальний суб'єкт діяльності; Кант зв'язував самооцінку з моральним ідеалом; Гегель – як підвищення від одиничного до загального; Фейєрбах відновлював у правах почуттєво-тілесну природу “Я”, підкреслюючи одночасно його діалогічність. “Я” ставало вузловою точкою перетворення соціального в індивідуальне та навпаки.

Психологічний аспект самооцінки. В працях багатьох дослідників (Б. Ананьєва, Л. Божович, І. Кона, К. Роджерса, А. Захарової та ін.) самооцінка представлена як особистісна освіта. Існує декілька напрямків трактування природи самооцінки: самооцінка – як показник ступеню задоволення собою (Р. Мейлі), самооцінка – як фіксація результату пізнання себе.

Однією з задач нашого дослідження є визначення структури самооцінки та її функцій у розвитку особистості молодшого школяра.

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури, можна виділити такі функції самооцінки: мотиваційну, орієнтаційну, регулятивну і рефлексивну.

Мотиваційна функція самооцінки виявляється у вигляді мотивів, цілей, ідеалів, які виражають причини діяльності особистості (С.Рубінштейн).

Орієнтаційна функція що передбачає орієнтування в ситуаціях оцінювання себе, своїх можливостей, своєї діяльності в групі.

Регулятивна функція забезпечує свідому саморегуляцію свого поведіння в умовах що вимагає свідомих зусиль щоб рухатися до мети, не відступаючи від задачі.

Рефлексивна функція виявляється в умінні людини усвідомлювати те, що вона робить і аргументувати, обґрунтовувати свою діяльність.

Аналіз теоретичної літератури показує, що у науковій літературі не існує єдиних позицій щодо розгляду структури самооцінки. Спільним для окремих авторів є виділення когнітивного та емоційно-ціннісного компонентів.

Компоненти самооцінки – когнітивний і емоціональний – пронизують усі її форми, види та рівні.

Взаємодія когнітивного та емоціонального компонентів можлива у таких варіантах: високий рівень розвитку когнітивного компоненту може виявлятися як і в адекватно високому задоволенні собою, так і неадекватно низькому. Але при цьому зберігається рефлексивно критичне ставлення особистості до себе.

Базуючись на проведеному теоретичному дослідженні можна запропонувати структуру, яка включає такі компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, практично-діяльнісний.

Становлення самооцінки в молодшому шкільному віці є менш дослідженим, ніж в дошкільному і юнацькому. З'ясовано, що самооцінка залежить від соціально-значущих обов'язків учнів в школі. Вона не завжди є об'єктивною, оскільки у процесі оцінювання виявляючи результати власної діяльності дитина схильна до їх переоцінки (Б. Ананьєв, Л. Божович, А. Ліпкіна)

У визначенні основних умов формування самооцінки виділяють такі фактори: спілкування з навколишніми і власну діяльність дитини. (Н.Пеньковська) Визначення адекватної самооцінки залежить від зовнішньої оцінки, оцінки вчителів, батьків, однолітків. Спільна оцінка і визнає ту загальну про дитину думку, яка часто і визначає її долю.

Вище зазначені функції дали можливість встановити такі структурні компоненти самооцінки: когнітивний та мотиваційний. Основу когнітивного становлять знання людини про себе. Формування його зумовлюється рівнем сформованості у суб'єкта гностичних здібностей. Мотиваційний компонент, характеризується позитивним ставленням до дії процесу самооцінки, передбачає систему самооцінювання і характеризується здатністю дитини диференціювати ознаки своїх позитивних і негативних рис характеру.